

Nr 58.

Ankom till riksdagens kansli den 19 juni 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 4 juni 1943 dagtecknad proposition, nr 324, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i denna lag skola äga tillämpning.

2 §.

Byggnadsarbete må icke bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*). Tillstånd meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av denna lag.

3 §.

Med byggnadsarbete förstås i denna lag uppförande av hus av alla slag, rivning av hus samt schaktning för husbyggnad, anläggande av väg, järnväg, spårväg eller annan större fast transportanordning eller av bro, hamn, farled, flottled, kraft-, vatten- eller avloppsledning, gata eller park, utförande av vattenbyggnads- eller torrlägningsföretag samt annat liknande anläggningsarbete, så ock om- eller tillbyggnad, reparation och underhållsarbete å byggnad eller anläggning, som nu sagts.

4 §.

I byggnadstillstånd må stadgas begränsning eller villkor för arbetets bedrivande eller för användningen av förnödenheter eller arbetskraft.

5 §.

Tarvas till följd av inträffad skada å byggnad eller annan egendom eller till förekommande av sådan skada eller erfordras av annan därmed jämförlig anledning att byggnadsarbete verkställas utan dröjsmål, må arbetet utan hinder av vad i 2 eller 4 § föreskrivits bedrivas i erforderlig omfattning under högst åtta dagar. Den som bedriver byggnadsarbetet åligger att ofördröjligen göra anmälan om det inträffade till tillsynsmyndigheten.

6 §.

De som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag skola äga tillträde till arbetsplats och rätt att där göra sig underrättade om förhållande, som är av betydelse för tillämpningen av lagen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter.

7 §.

Den som bedriver byggnadsarbete så ock hos honom anställd arbetstagare är skyldig att lämna de upplysningar och förete de handlingar, som äro erforderliga för tillsynens utövande.

8 §.

Den som bedriver byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Till enahanda straff dömes ock den, för vars räkning arbetet bedrives, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vilja och vetskap.

9 §.

Den som underlåter att fullgöra skyldighet, som föreskrives i 5 eller 7 §, eller vid skyldighetens fullgörande av grov vårdslöshet lämnar oriktig uppgift, straffes med dagsböter. Lämnas därvid medvetet oriktig uppgift, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

10 §.

Bedrives byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, äger tillsynsmyndigheten i den omfattning, som finnes erforderlig för att vinna rättelse, föreskriva förbud vid vite att fortsätta arbetet samt förordna om beslag på redskap och material. Förbud eller beslag skall hävas, då tillsynsmyndigheten finner åtgärden icke längre erforderlig. Varder ej brott, som föranlett förbud eller beslag, åtalat inom en månad från åtgärdens verkställande, skall förbudet eller beslaget vara förfallet.

För genomförande av beslut enligt denna lag äger tillsynsmyndigheten erhålla handräckning av polismyndighet.

Det ankommer på länsstyrelse att på framställning av tillsynsmyndigheten förordna om uttagande av vite, som i denna paragraf sägs.

11 §.

Vad som inhämtats med stöd av bestämmelserna i 6 och 7 §§ må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

12 §.

Brott, som avses i 8 eller 9 §, må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej av tillsynsmyndigheten anmäles till åtal.

Brott, som i 11 § sägs, må åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande.

13 §.

Vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som gå rättens eller länsstyrelsens bud och ärende, gälle ock dem, som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag.

14 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

15 §.

Klagan över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelat enligt denna lag, må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till socialdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. I beslutet skall givas anvisning om sättet för fullföljd av talan däremot.

Tillsynsmyndighetens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

16 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller efter Konungens förordnande av tillsynsmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1943 och gäller till och med den 30 juni 1944.

Förordnande, som meddelats med stöd av denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Även efter det lagen i övrigt upphört att gälla, skall vad däri stadgas i fråga om överträdelse, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet, så ock vad i 11 och 13 §§ föreskrives äga tillämpning.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft en i anledning av densamma inom första kammaren av herr *Anderson, Axel Ivar*, väckt motion, nr 325. Motionären har hemställt, att riksdagen måtte avslå propositionen eller att, därest detta yrkande icke kunde bifallas, från tillståndsprövning enligt den föreslagna lagen måtte undantagas underhålls- och reparationsarbeten.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. I fråga om motiveringen till motionärens hemställan hänvisas till motionen.

Inledning.

De närmaste åren före krigsutbrottet präglades av en mycket omfattande byggnadsverksamhet¹, vilken uppnådde sin högsta nivå år 1939. Krigsutbrottet medförde en påtaglig åtstramning av byggnadsmarknaden, och byggnadsverksamheten gick under åren 1940 och 1941 starkt tillbaka. Den härigenom frigjorda arbetskraften kunde dock i stor utsträckning erhålla sysselsättning vid militära anläggningsarbeten. Sedan en viss återhämtning inom byggnadsindustrien gjort sig gällande under år 1941, medförde de statliga och kommunala stödåtgärder, som vidtogos i anledning av den växande bostadsbristen under våren 1942, en betydande ökning i bostadsbyggandet under sistnämnda år. Därjämte visade den industriella byggnadsverksamheten under år 1942 en avsevärd ökning och det sammanlagda värdet av byggnadsverksamheten steg åter upp mot den högsta förkrignivån. I stället för den arbetslöshet, som tidigare hotat byggnadsarbetarna, uppstodo nu svårigheter att tillgodose efterfrågan på arbetskraft, varjämte tillgången på vissa slag av material ej motsvarade behovet. Det visade sig därför nödvändigt att företaga vissa åtgärder för reglering av byggnadsverksamhetens omfattning. För innevarande år torde man, under förutsättning att anspråken på byggnadsmaterial och arbetskraft kunna tillgodoses, i jämförelse med år 1942 kunna räkna med en ökad industriell byggnadsverksamhet och ett ökat bostadsbyggande. En fortsatt reglering av byggnadsverksamheten måste av samma skäl som tidigare anses nödvändig.

Hittillsvarande kontroll över byggnadsverksamheten under krisen.

I anslutning till vissa av Kungl. Maj:t och riksdagen uppdragna riktlinjer inleddes under 1941 ett kontinuerligt samarbete mellan finans- och socialdepartementen samt arbetsmarknads- och industrikommissionerna för prövning av frågor om igångsättande av allmänna arbeten med hänsyn till arbetenas angelägenhet, å ena, samt arbetsmarknads- och materialförsörjningsläget, å andra sidan. Detta samarbete gavs formen av regelbundet återkommande sammanträden med en delegation, benämnd *arbetsdelegationen*, varingingo statssekreterarna i nämnda departement och ordförandena i de två kommissionerna.

På våren 1941 undergick arbetsmarknadsrådet en förändring så tillvida, att en i många fall avsevärd brist på arbetskraft uppstod inom vissa viktiga näringsområden, särskilt inom jordbruket. För att erhålla kännedom angående den omfattning, vari statliga och statsunderstödda arbetsföretag påbörjades

¹ I det följande avses, där ej annat anges, med byggnadsverksamhet såväl egentlig byggnadsverksamhet som anläggningsverksamhet.

efter den 1 maj 1941, samt för att kunna påverka urvalet av arbetskraft till sådana företag, tillkom ett av Kungl. Maj:t den 18 april 1941 (nr 220) utfärdat cirkulär till statliga myndigheter och institutioner angående nyanställning av arbetskraft för användning vid arbeten, som bedrivs för statens räkning eller med bidrag av statsmedel. Arbetsmarknadskommissionen sökte att med stöd av cirkulärets föreskrifter förhindra anställande i dylika arbeten av arbetsökande, som tillhörde sådana arbetsområden, inom vilka brist på arbetskraft rådde. Den avsedda effekten uppnåddes emellertid icke vare sig beträffande kännedom om företagen eller i fråga om inflytande på företagens arbetsstyrka.

Under år 1941 blev materialförsörjningsläget på flera viktiga områden avsevärt sämre. Framförallt gjorde sig åtstramningen gällande beträffande tillgången på cement. Det visade sig därför nödvändigt att från och med den 1 juli 1941 införa ransonering av cement, vilken anförtroddes åt industrikommissionen. Den reglerande verksamheten, som dittills endast omfattat byggnadsarbeten, vilka voro beroende av statsanslag, statlig utlåning eller statligt lånemedgivande, utsträcktes genom cementransoneringen till all byggnadsverksamhet, som krävde någon förbrukning av cement. Då detta är fallet med flertalet byggnadsarbeten, kan byggnadsregleringen sägas hava varit så gott som allmän, så länge cementransoneringen upprätthölls i full utsträckning. Sedan cementindustrien på kort tid lyckats lösa frågan om ersättningsbränsle för cementframställning, ökades snart åter tillgången på cement. På grund därav blev det möjligt att i allt större utsträckning bifalla ansökningar om tilldelning av cement och från och med den 1 februari 1942 upphävdes ransoneringen beträffande all s. k. E-cement. Kvar står dock fortfarande ransonering av s. k. A-cement, vilken ransonering endast har till syfte att framtvunga en övergång till användning av den bränslebesparande E-cementen. Under den tid cementransoneringen var mera allmän, låg tyngdpunkten av regleringsverksamheten på materialsidan.

Under år 1942 blev bristen på arbetskraft allt mera kännbar inom många viktiga arbetsområden. Detta berodde i huvudsak på att inkallelserna till militärtjänst samt den industriella rustningsproduktionen icke uppvägdes av en nedgång av den civila produktionen. Framställningen inom landet av ersättningsvaror, särskilt för importerat bränsle, ställde tvärtom ökade anspråk på arbetskraft. Då det visade sig omöjligt att skaffa arbetskraft till alla de behov, som gjorde sig gällande, ansågs det önskvärt att erhålla möjlighet att frigöra arbetskraft från företag, som utan avsevärd olägenhet kunde uppskjutas eller minskas, och ställa den till förfogande för mera angelägna arbetsuppgifter. Att införa en lagstiftning om tillstånd av offentlig myndighet såsom villkor för rätt att igångsätta byggnads- och anläggningsarbeten ansågs vara det bästa sättet att åstadkomma den erforderliga begränsningen av den allmänna och enskilda byggnadsverksamheten. Emellertid visade det sig icke möjligt att hinna utarbeta och till 1942 års riksdag framlägga förslag till en sådan lagstiftning. Vid sådant förhållande genomfördes på grundval av tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt reglering av byggnadsverksamheten genom den av Kungl. Maj:t den 19

juni 1942 utfärdade kungörelsen (nr 563) om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m., vilken trädde i kraft den 8 juli samma år. I fråga om torvhanteringen hade någon tid dessförinnan genomförts en liknande reglering genom kungörelsen den 29 maj 1942 (nr 267) om arbetsförmedlingstvång för torvhantering m. m.

Den på arbetsförmedlingstvång grundade regleringen av byggnadsverksamheten, vilken reglering med vissa ändringar fortfarande är gällande, innebär, att arbetstagare ej må anställas i byggnadsarbete annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller eljest med dess medgivande ävensom att vissa näringar och byggnadsföretag äga rätt att före andra byggnadsföretag erhålla arbetskraft genom arbetsförmedlingen. Företrädesrätt till arbetskraft tillkommer utan särskild prövning jordbruk och skogsbruk samt vissa privilegierade byggnadsarbeten. Beträffande övriga byggnadsarbeten utom smärre företag, vilka av organisatoriska skäl undantagits från regleringen, äger en särskild prövning rum. Företag, som därvid förklaras såsom företrädesberättigade (A-företag), skola få sitt behov av arbetskraft tillgodosett före övriga byggnadsarbeten.

Beslutanderätten tillkommer enligt kungörelsen Kungl. Maj:t men kan efter Kungl. Maj:ts bemyndigande utövas av arbetsmarknadskommissionen. Sådant bemyndigande har ock lämnats, därvid en uppdelning verkställdts på så sätt, att Kungl. Maj:t förbehållit sig handläggningen av ärenden angående statliga och statsunderstödda företag — de senare dock endast när det statliga understödet beviljas direkt av Kungl. Maj:t — samt företag, för vilkas utförande förutsattes tillstånd av Kungl. Maj:t att upptaga lån, ävensom övriga företag av större omfattning, vilka beräknas draga en kostnad av minst 500,000 kronor. Återstående ärenden om företrädesrätt avgöras av arbetsmarknadskommissionen. För beredning av de ärenden, vilka skola avgöras av Kungl. Maj:t, har genom Kungl. Maj:ts beslut den 19 juni 1942 inom socialdepartementet tillskapats ett särskilt organ, benämnt *byggnadsberedningen*, med ett statsråd såsom ordförande samt statssekreterarna i social- och finansdepartementen, ordföranden i arbetsmarknadskommissionen och vice ordföranden i industrikommissionen samt kanslichefen i statens byggnadslånebyrå såsom ledamöter. I samband med byggnadsberedningens tillkomst upphörde den förutnämnda arbetsdelegationen att fungera. För närvarande fungerar såsom ordförande i byggnadsberedningen statsrådet Rosander.

Förutnämnda två kungörelser om arbetsförmedlingstvång för torvhantering m. m. och för byggnadsverksamhet m. m., vilka gällde till och med den 31 december 1942, hava ersatts med en kungörelse den 11 december 1942 (nr 925) om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m., vilken trädde i kraft den 1 januari 1943. De nya bestämmelserna motsvara i allt väsentligt de förutvarande, dock hava företrädesbestämmelserna i författningstexten givits en utformning, som skarpare markerar skogs- och jordbrukets företrädesrätt framför byggnadsverksamhet i avseende å anvisning av arbetskraft. Sålunda gäller alltså arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet och för torvhantering samt företrädesrätt till arbetskraft dels

för jordbruk och skogsbruk framför dessa arbetsområden och dels för vissa privilegierade byggnads- och anläggningsarbeten (A-företag) framför övriga sådana.

Från regleringen genom arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hava, på sätt förut antytts, gjorts en del undantag. För närvarande gälla från arbetsförmedlingstvånget följande undantag.

A. För brådskande arbeten, som äro nödvändiga för att förhindra eller avhjälpa skador och icke kunna uppskjutas tills medgivande hinner inhämtas, får arbetskraft utan vidare nyanställas och sysselsättas en vecka. Där- emot fordras medgivande i vanlig ordning för arbetskraftens anlitande i fortsättningen.

B. Manliga arbetstagare under 17 år samt kvinnor må fritt taga anställning inom byggnadsverksamhet.

C. På grund av bestämmelserna i 11 § lagen om tjänsteplikt gäller arbetsförmedlingstvånget ej, där arbetstagaren före kalenderårets början fyllt 70 år eller där ena parten i anställningsförhållandet eller hans make är den andra partens bröstarvinge eller adoptiv-, styv- eller fosterbarn eller dess avkomling eller ock syskon, halvsyskon, adoptiv- eller fostersyskon.

D. Arbetstagare må utan medgivande nyanställas, såvida arbetsgivarens *hela* i byggnads- och anläggningsarbete använda arbetsstyrka därigenom icke kommer att överstiga tre man.

Genom sistnämnda undantag har ett mycket stort antal smärre företag undandragits regleringen. Detta har ansetts nödvändigt för att undvika en alltför stor belastning av den administrativa organisationen.

Vidare må här anmärkas att anställningsförhållanden, som bestodo vid tiden för arbetsförmedlingstvångets införande, icke beröras av detsamma. Först då anställningsförhållandet upphört och arbetstagare skall nyanställas, vare sig detta sker genom återanställning hos den senaste arbetsgivaren eller genom anställning hos en ny arbetsgivare, blir arbetsförmedlingstvånget tillämpligt. Härav följer att arbetstagare, som äro fast knutna till en arbetsgivare, utan hinder av gällande bestämmelser om arbetskraftsreglering kunna användas av arbetsgivaren i vilka byggnads- och anläggningsarbeten som helst. Dessa arbetstagare äro av olika kategorier. Hit hör personal med fast månadslön samt mera stadigvarande anställda kommunalarbetare ävensom arbetare, som äro fast anställda vid industriföretag och fortlöpande sysselsatta med sådana reparations- och byggnadsarbeten, som erfordras för driftens uppehållande och anläggningarnas bestånd.

Antalet arbetare av dessa kategorier är säkerligen betydande; uppgift å antalet saknas emellertid. Det torde därför för närvarande vara möjligt att utan hinder av gällande bestämmelser utföra omfattande och arbetskrävande byggnads- och anläggningsarbeten.

Vad härefter angår bestämmelserna om företrädesrätt till arbetskraft för byggnads- och anläggningsverksamhet hava dessa utformats på så sätt, att företrädesrätten i första hand gäller arbetskraft över 50 år men för vissa företag jämväl i viss utsträckning arbetskraft under 50 år. För sistnämnda företag, vilka benämnas *A 1-företag*, gäller, att vid anvisning av arbetskraft skall eftersträvas en sådan ålderssammansättning, att minst en tredjedel av

arbetsstyrkan utgöres av arbetstagare över 50 år. Det skall därvid tillses, att en sådan ålderssammansättning om möjligt åstadkommes för varje särskild företagares arbetsstyrka vid varje företag. Även om en tredjedel av arbetsstyrkan redan utgöres av arbetskraft över 50 år, bör arbetsförmedlingen i största möjliga utsträckning söka fylla ytterligare behov av arbetskraft med arbetstagare över 50 år, såvida icke arbetets art gör en sådan ålderssammansättning av arbetsstyrkan omöjlig eller olämplig.

De företag, för vilka företrädesrätten skall avse allenast arbetskraft över 50 år, benämnas *A 2-företag*. I fråga om möjligheterna att få anställa arbetstagare under 50 år äro dessa företag helt jämställda med de icke företrädesberättigade företagen.

Anledningen till att de äldre arbetarna i viss mån undantagits från arbetskraftsregleringen har varit den, att sådan arbetskraft i allmänhet ej kan överflyttas från byggnadsverksamhet till skogsarbete.

Dessutom kunna icke företrädesberättigade företag i undantagsfall anvisas arbetskraft. Detta må dock endast ske om vederbörande länsarbetsnämnd finner tillgången på arbetskraft i de av tvånget berörda yrkena inom länet vara så god, att anvisning av arbetare till dessa företag icke kan beräknas medföra brist på arbetskraft till de företrädesberättigade företagen i länet. Av naturliga skäl kan sådan anvisning i regel endast ifrågakomma beträffande äldre arbetare.

I fråga om vissa grupper av byggnadsarbeten har man utgått från att angelägenhetsgraden under rådande förhållanden är så stor, att en individuell prövning beträffande de särskilda företagen endast skulle medföra onödigt tidsutdräkt. På grund härav har man lämnat en generell företrädesförklaring för dessa slags arbeten, vilka sålunda utan särskild ansökan behandlas som *A 1-företag*.

De arbeten, som i detta avseende beretts en privilegierad särställning äro i regel sådana, som äro beroende av statens finansiella medverkan.

Generell företrädesförklaring har även lämnats för arbeten, som pågingo vid regleringens ikraftträdande den 8 juli 1942 och som avsågo:

- 1) uppförande av byggnad eller anläggning för försvarsväsendets räkning; och
- 2) vägarbete, vartill bidrag beviljats ur anslaget till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar.

I fråga om regleringens utformning må vidare anmärkas, att arbetsgivare under hösten 1942 hade rätt att utan arbetsförmedlingens medverkan för arbete på en ny byggnadsplats återanställa de arbetare, som varit anställda hos honom minst 6 månader under vart och ett av åren 1938—42. Detta medgivande gällde utan några restriktioner och sålunda även i fråga om sysselsättning vid arbeten, vilka icke varit föremål för angelägenhetsprövning eller vid sådan prövning lämnats utan företrädesrätt. Byggnadsföretagarna fingo därigenom möjlighet att med sin fasta arbetarstam utföra mindre angelägna byggnadsarbeten, för vilka företrädesrätt ej kunde erhållas. Då byggnadsföretagarna i förhållandevis stor utsträckning började disponera sin

fasta arbetarstam för utförande av företag, vilka icke underkastats angelägenhetsprövning och i många fall måste anses mindre angelägna, samt för företag, som förklarats företrädesberättigade, använde nyanställd arbetskraft, genomfördes från och med den 22 februari 1943 en inskränkning av medgivandets omfattning. Rätten att utan särskild prövning återanställa tidigare anställda arbetare är numera begränsad till sådana företag, vilka förklarats företrädesberättigade. Denna ändring innebär en betydande utsträckning av byggnadskontrollens räckvidd.

Byggnadsverksamhetens omfattning regleras för närvarande ej blott genom föreskrifterna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt utan även i viss utsträckning genom vissa råvaruregleringar. Cementransoneringen har berörts i det föregående. Den har för närvarande icke någon nämnvärd betydelse för begränsning av byggnadsverksamhetens omfattning. Större betydelse har den prioritetsreglering beträffande byggnadsjärn, som nu tillämpas av industrikommissionen. I vissa fall hava särskilt järnkrävande byggnadsarbeten, exempelvis industri- och brobyggnader, icke kommit till stånd, därför att prioritet icke kunnat erhållas vid fördelningen av det tillgängliga byggnadsjärnet. Prioritetssystemet utgör emellertid i sin nuvarande form endast en partiell reglering av byggnadsverksamheten, då det icke omfattar alla disponibla tillgångar av byggnadsjärn och dessutom många byggnadsarbeten kunna utföras utan någon större järnåtgång.

Vid sidan av nu angivna regleringar av arbetskraft och material har staten en vidsträckt finansiell kontroll över byggnadsverksamhetens omfattning. Detta gäller i första hand statens egen byggnadsverksamhet men därjämte all den byggnadsverksamhet, som är beroende av statens medverkan i form av anslag, lån eller lånemedgivande. Enligt verkställda uppskattningar har sådan medverkan lämnats ifråga om betydligt mer än hälften av all byggnadsverksamhet under år 1942.

Förslaget om tillståndstvång för byggnadsarbete.

I de riktlinjer för den ekonomiska politiken, som efter utredningar av direktören Gustaf Söderlund fastställdes av Kungl. Maj:t den 13 november 1942, angavs en begränsning av byggnadsverksamheten som ett led i strävandena att uppnå ekonomisk stabilitet. Såsom motiv därför anfördes framför allt knappheten på arbetskraft samt behovet att upprätthålla balans mellan köpkraft och varutillgång. Dessutom framhölls att vid sidan härav knappheten på råvaror och transportmedel gjorde sig gällande som en begränsande faktor. Sålunda gjordes vid behandlingen av arbetsmarknadsproblemen bland annat följande uttalande:

Sådan byggnads- och anläggningsverksamhet, som icke är av vital betydelse för försvaret eller försörjningen, samt mindre nödvändig produktion i övrigt bör begränsas i syfte att spara råvaror och friställa arbetskraft. Angelägenhetsgraden av bostads-, industri- och övriga byggnader bör underkastas en strängare prövning än hittills. För en tillfredsställande reglering av byggnadsverksamheten torde erfordras ny lagstiftning rörande byggnadstillstånd.

Liknande synpunkter kommo i riktlinjerna till uttryck vid behandlingen av budgetbristens inflytande på köpkraftsöverflödet. I detta sammanhang betonades sålunda behovet av att de militära anläggningsarbetena till omfattning och standard bleve föremål för omprövning mot bakgrunden av de ökade svårigheterna att bereda utrymme för arbeten av detta slag.

Med anledning av det i riktlinjerna uttalade behovet av en lagstiftning om byggnadstillstånd uppdrogs den 23 december 1942 åt direktören Söderlund att med biträde av docenten I. Svennilson och efter samråd med arbetsmarknads- och industrikommissionerna utarbeta förslag till en allmän reglering av byggnads- och anläggningsverksamheten genom särskild lagstiftning om byggnadstillstånd.

Direktören Söderlund har därefter den 8 mars 1943 till chefen för finansdepartementet överlämnat en promemoria, innefattande dels utkast till en sådan lagstiftning jämte förslag om förvaltningsorgan för lagstiftningens handhavande, dels en jämförelse mellan ett sådant nytt system och nuvarande regleringssystem.

Över promemorian hava efter remiss yttranden avgivits av arbetsmarknads-, bränsle- och industrikommissionerna, statens byggnadslånebyrå, byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Sveriges industriförbund varjämte svenska stadsförbundet inkommit med yttrande.

Direktören Söderlund har i sistnämnda promemoria, sedan han lämnat en redogörelse för tendenserna på byggnadsmarknaden, förklarat, att dessa tendenser och det allmänna ekonomiska läget sannolikt gjorde det nödvändigt att under innevarande år tillämpa en större återhållsamhet än tidigare vid regleringen av byggnadsverksamheten.

Söderlund har i enlighet med det honom meddelade uppdraget låtit upprätta ett utkast till lag om tillståndstvång för byggnads- och anläggningsverksamhet. Enligt detta skall Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äga rätt att i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, stadga förbud att bedriva byggnadsarbete utan särskilt, av Konungen meddelat tillstånd (byggnadstillstånd). Tillståndsprövningen ankommer enligt utkastet antingen på Kungl. Maj:t eller, i den omfattning Kungl. Maj:t föreskriver, på den myndighet Kungl. Maj:t utser (tillsynsmyndigheten). I utkastet finnas vidare allmänna föreskrifter om tillsynsmyndighetens uppgifter samt straffbestämmelser m. m. Närmare föreskrifter för tillämpning av lagen skola enligt förslaget meddelas av Konungen.

Söderlund har i promemorian diskuterat den närmare utformningen och innebörden av det ifrågasatta regleringssystemet. Därest detta genomföres, anser Söderlund, att man bör tillskapa en ny myndighet, benämnd statens byggkontrollnämnd, såsom tillsynsmyndighet samt att man från regleringen måste utesluta reparations- och underhållsarbeten samt vissa smärre andra arbeten.

Efter framläggande av förslaget till en lagstiftning om byggnadstillstånd har Söderlund till diskussion upptagit frågan, huruvida en dylik lagstiftning bör komma till stånd och en motsvarande administrativ apparat tillskapas eller om man för närvarande kan begränsa sig till att förstärka de former och organ, som för ändamålet redan stå till buds. De överväganden Söderlund härutinnan gjort ledde enligt hans åsikt närmast till den slutsatsen, att man med god vilja kunde uppnå nära nog detsamma på grundval av en arbetsmarknadsreglering och med nuvarande regleringsorgan som med en tillståndslagstiftning och därpå uppbyggd administrativ apparat. Vid sådant förhållande och då en ny lagstiftning och ett nytt krisorgan skulle föra med sig olägenheter, arbete och kostnader såväl för näringslivet som för det allmänna, vore det enligt hans mening att föredraga att söka effektivisera prövningen inom ramen för nuvarande ordning.

De härvid framträdande önskemålen ha av Söderlund i korthet angivits sålunda:

1. Bestämmelserna om företrädesrätt utan särskild prövning för vissa slag av byggnadsarbeten böra i vissa delar upphävas och i andra delar kompletteras med föreskrifter och villkor i fråga om den arbetskraft, som må för ändamålet användas.

2. Kontrollen över den kommunala byggnads- och anläggningsverksamheten bör i samband med låneprövningen effektiviseras. Kommunerna böra förmås att i ett sammanhang ställa sina byggnadsplaner under prövning.

3. En frivillig överenskommelse med liknande syfte bör eventuellt sökas med det mindre antal större industriföretag, som hålla en mera betydande fast stam av byggnadsarbetare.

4. Ett försök bör göras att genom förhandsanmälningar även utöver vad nyss sagts, resp. för statliga och statskontrollerade områden genom förhandsbudgetering, få upp ett större antal byggnadsarbeten till preliminär avvägning i ett sammanhang. I anslutning därtill bör en finansiell rambestämning för byggnads- och anläggningsverksamheten eftersträvas.

5. Byggnadsberedningens organisation bör förstärkas i syfte att möta de nya och vidgade uppgifterna. Eventuellt böra särskilda sakkunniga tillkallas för att delta i den förberedande behandlingen av vissa slag av ärenden.

Söderlund har vidare anfört:

Med detta synes regleringsbehovet sådant det för närvarande ter sig kunna i huvudsak tillgodoses. Ifrågasättas kan, huruvida detta skall bli möjligt, om förhållandena väsentligt försämrats och bristen på arbetskraft resp. material blir svårare än nu. Skördeutfall och bränsleförsörjning kunna medföra påfrestningar, som göra helt andra och längre gående ingripanden nödvändiga än som nu diskuteras, och då även på byggnadsmarknaden. Å andra sidan skulle en inskränkning av vedavverkningarna och ett bortfallande av arbetskraftsregleringen till förmån för skogsarbetet beröva oss det hittillsvarande regleringsinstrumentet för byggnadsverksamheten. I den mån andra angelägena men starkt differentierade yrkesområden då äro i trängande behov av arbetskraft, skulle det kunna möta svårigheter att i praktiken till förmån för dem hålla byggnadsverksamheten tillbaka genom en arbetskraftsreglering. Befarade förändringar i läget av nu nämnda slag skulle kunna återopas som skäl för genomförande av tillståndslagstiftningen som en ren beredskapslag, vilken kunde sättas i kraft enligt i huvudsak de regler, som gälla förfogandelagen, tjänstepliktslagen och andra liknande beredskapslagar. Det vill dock synas, som om behovet härav icke kan vara av mera trängande beskaf-

fenhet utan att man i här förutsatta fall bör kunna, åtminstone övergångsvis, reda sig med nuvarande anordningar, förstärkta på sätt ovan antytts.

I propositionen har *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, beträffande skälen för reglering av byggnadsverksamhetens omfattning genom en tillståndslagstiftning anfört följande:

»Under de senaste åren har det av olika skäl ansetts nödvändigt att åstadkomma en viss begränsning av byggnadsverksamheten i vårt land och särskilda åtgärder härför hava tid efter annan vidtagits beträffande såväl allmänna som enskilda företag. Materialförsörjningsläget har nödvändiggjort vissa råvaruregleringar, av vilka för närvarande den prioritetsreglering för byggnadsjärn, som nu tillämpas, är den betydelsefullaste. Denna reglering är dock ofullständig, framför allt därigenom att importjärnet till stor del ligger utanför regleringen och hinder därför icke möter att inköpa järn i fria marknaden. Vidare har den allt mera tilltagande bristen på arbetskraft framtingat, att tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt till arbetskraft satts i kraft för byggnadsverksamhet. Den reglering av nämnda verksamhet, som härigenom skett, har för närvarande den största betydelsen såsom begränsande faktor för byggnadsverksamhetens omfattning men innebär icke ens en ur arbetskraftssynpunkt fullständig reglering av verksamheten. Slutligen har beträffande företag, som äro beroende av statens medverkan i form av anslag, bidrag eller lån, samt företag, för vars finansierande medelst lån erfordras Kungl. Maj:ts medgivande, verkställts en särskild prövning av företagens angelägenhetsgrad för att förhindra eller uppskjuta under nuvarande förhållanden mindre angelägna företag. De nuvarande åtgärderna äro i åtskilliga hänseenden ofullständiga och ej heller ägnade att åstadkomma den begränsning och reglering av byggnadsverksamheten, som för närvarande betingas såväl av bristen på material och arbetskraft som av det allmänna ekonomiska läget. De skäl, som nu föreligga för en reglering av byggnadsverksamhetens omfattning, kunna komma att bestå en längre tid. Det finns icke för närvarande någon anledning att räkna med att materialförsörjningsläget i vårt land under närmaste tiden skall undergå någon avsevärd förbättring, snarare torde skäl för en motsatt uppfattning kunna anföras. Ej heller torde det bliva möjligt att med de tendenser till ökad omfattning av verksamheten, som göra sig gällande, tillgodose efterfrågan på arbetskraft i erforderlig omfattning. Dessutom torde det allmänna ekonomiska läget sannolikt göra det nödvändigt att åtminstone under innevarande år tillämpa en större återhållsamhet än tidigare vid regleringen av byggnadsverksamheten. För att åstadkomma den sålunda erforderliga begränsningen av byggnadsverksamhetens omfattning måste antingen de nuvarande regleringsåtgärderna kompletteras och göras mera effektiva eller ett nytt regleringssystem tillskapas. Den mest framträdande bristen i den nuvarande regleringen genom arbetsförmedlingstvånget är enligt min mening, att, då denna reglering bygger på tjänsteplikts-

lagen, vid regleringen beträffande enskilda företag endast borde beaktas tillgången på arbetskraft samt att grund för ett bedömande med hänsyn till tillgången på material samt ur allmänna ekonomiska synpunkter följaktligen saknas. Även dessa faktorer hava emellertid i viss utsträckning beaktats vid tillämpningen av gällande regleringsbestämmelser. Sålunda hava i en del fall ansökningar om företrädesrätt för byggnadsföretag avslagits även då hinder mot företagen ej mött ur arbetsmarknadssynpunkt men företagen av andra skäl ansetts mindre angelägna och därför under rådande förhållanden funnits ej böra komma till utförande. Detta förfaringssätt har självfallet varit fullt motiverat ur rent sakliga synpunkter, då ändamålet med regleringen varit att åstadkomma en begränsning av byggnadsverksamheten med hänsyn till tillgången på arbetskraft och material samt förändringarna i det penningpolitiska läget. Vid den nuvarande regleringsanordningens genomförande stodo ej andra vägar till buds för att tillgodose det föreliggande behovet än genom införande av arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet. Man hade även då för avsikt att så snart som möjligt komplettera arbetsförmedlingstvånget med en lagstiftning om byggnadstillstånd, vilken uttryckligen skulle tillgodose alla regleringssynpunkter. Även om det hittills visat sig i viss utsträckning möjligt att inom ramen av nuvarande regleringsbestämmelser åstadkomma en jämväl ur allmänna ekonomiska synpunkter önskvärd begränsning av byggnadsverksamheten, är det nuvarande regleringssystemet ej i längden hållbart och ej heller tillräckligt effektivt. Det kan sålunda ej vara riktigt eller lämpligt att under åberopande av arbetsmarknadsskäl förhindra igångsättandet av ett företag inom en ort, där tillgång på arbetskraft råder. Då arbetsförmedlingstvånget för sin tillämpning förutsätter nyanställning av arbetskraft, falla alla företag, som bedrivs med fast anställda arbetare, utanför regleringen. Härigenom har en betydande byggnadsverksamhet lämnats utanför angelägenhetsprövningen. Slutligen lämna de nuvarande bestämmelserna ej möjlighet att stoppa ett byggnadsföretag, som påbörjats i strid mot bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång, och införandet av sådan möjlighet på tjänstepliktslagens grund torde ej låta sig göra. Bristerna i den nuvarande regleringsanordningen äro under nuvarande förhållanden så framträdande, att de ej torde kunna avhjälpas genom på tjänstepliktslagens grund vidtagna effektiviseringsåtgärder. — Däremot synes det vara möjligt att genom en lagstiftning om byggnadstillstånd åstadkomma en begränsning av byggnadsverksamheten inom en ram, som bestämmas av växlingarna i fråga om tillgången på arbetskraft och material samt förändringarna i det penningpolitiska läget. De av direktören Söderlund uttalade betänkligheterna mot en tillståndslagstiftning kan jag icke dela. Det torde vara möjligt att genomföra ett på tillståndstvång grundat regleringssystem med nuvarande regleringsorgan utan att tillskapa en ny administrativ apparat. — — — På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag, att ett på tillståndslagstiftning grundat regleringssystem är att föredraga framför nuvarande regleringsåtgärder.

Beträffande härefter frågan om utformningen av en lag om byggnadstill-

stånd anser jag, att lagen bör givas karaktären av en s. k. fullmaktslag med befogenhet för Kungl. Maj:t att sätta lagen i tillämpning i fall av krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Lagens huvudsyfte skall vara att möjliggöra den reglering och begränsning av byggnadsverksamheten, som under angivna förhållanden finnes erforderlig för att upprätthålla ett fast penningvärde samt befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Lagen bör därför endast innehålla allmänna bestämmelser om lagstiftningens innebörd och tillämpningsområde samt straffbestämmelser. Under lagstiftningens tillämpningsområde bör principiellt falla all byggnads- och anläggningsverksamhet. Visserligen torde det av praktiska skäl och andra orsaker ej vara möjligt att åstadkomma en fullständig reglering, men det bör ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till det aktuella regleringsbehovet bestämma regleringens omfattning. Erforderliga tillämpningsföreskrifter böra sålunda meddelas av Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av arbetsmarknadskommissionen eller av annan därtill utsedd myndighet. Jag vill i detta sammanhang framhålla vikten av att regleringssystemet erhåller en sådan utformning, att det snabbt kan anpassas efter det från tid till annan växlande regleringsbehovet.»

Beträffande frågan om tillämpningsområdet för en lagstiftning om byggnadstillstånd har departementschefen uttalat:

»För att vid en av nuvarande förhållanden framtvingen begränsning av byggnadsverksamheten låta angelägna byggnadsföretag i första hand komma till utförande är det nödvändigt att låta regleringsåtgärderna omfatta så stor del av byggnadsverksamheten som möjligt. Av praktiska skäl är det dock omöjligt att låta regleringen omfatta all byggnadsverksamhet. Sålunda har man vid tillämpningen av arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt sett sig föranlåten att från regleringen undantaga de allra minsta företagen. Dessa utgöra ett mycket stort antal och äro i regel varken särskilt material- eller arbetskrävande. En individuell angelägenhetsprövning av alla dessa företag medför dessutom betydande besvär för de särskilda företagen samt blir mycket betungande och tidsödande för prövningsorganen. Vidare möter det stora svårigheter att för rimlig kostnad få till stånd en effektiv kontroll av småföretagen. Slutligen torde den begränsning i den sammanlagda byggnadsverksamhetens omfattning, som är möjlig att uppnå genom att småföretagen underkastas angelägenhetsprövning, ej bliva av någon nämnvärd ekonomisk betydelse. Alla dessa skäl tala enligt min mening för att småföretagen böra undantagas från tillståndsprövning. — Vad härefter angår gränsdragningen mellan de företag, som skola omfattas av tillståndsprövningen, och dem som skola lämnas utanför, bereder densamma, såsom direktören Söderlund framhållit, betydande svårigheter. Söderlund har efter diskussion av möjliga grunder för gränsdragningen stannat för en kostnadsgräns, som han ansett böra sättas till 10,000—15,000 kronor beträffande husbyggnad och 25,000 kronor för anläggningsarbeten. De skäl som Söderlund anfört

för denna gränsdragning synas mig emellertid icke fullt övertygande. En ekonomisk gräns är svår och vansklig att bestämma. Byggnadskostnaderna äro mycket varierande i olika delar av vårt land och en enhetlig ekonomisk gräns för hela landet skulle därför bliva orättvis. Det är visserligen tänkbart att efter byggnadskostnadernas storlek bestämma kostnadsgränsen till olika belopp för skilda delar av landet, men det är icke praktiskt möjligt att på så sätt åstadkomma en för alla orter tillfredsställande ekonomisk gräns. Redan av denna anledning anser jag en ekonomisk gräns utesluten. Härtill kommer att det med en sådan gräns bleve synnerligen svårt att kontrollera om ett företag är av den storleksordning, att det skulle vara underkastat angelägenhetsprövning. En beräkning av byggnadskostnaderna måste alltid vara mer eller mindre subjektiv och det kan lätt inträffa att ett företag enligt en beräkningsgrund faller innanför och enligt ett annat sätt att räkna faller utanför regleringen. Det kan ej vara tillfredsställande att låta företagarens kostnadsberäkning bliva avgörande. Om en påtaglig undervärdering visas föreligga, kan detta väl i många fall föranleda ansvar för företagaren för kringgående av regleringsbestämmelserna men lika ofta torde företagaren med framgång kunna invända att han felbedömt kostnaderna och därför ej rimligen kan fällas till ansvar för överträdelse av bestämmelserna. Vidare må framhållas, att en företagare genom att uppdelat ett företag i två eller flera etapper med någon tids mellanrum torde äga möjlighet att utan angelägenhetsprövning utföra även relativt stora företag. Slutligen må beträffande de av Söderlund föreslagna kostnadsgränserna anmärkas, att de angivna beloppen synas alltför höga under nu rådande förhållanden och att en sådan gränsdragning innebär, att många företag, som enligt nuvarande bestämmelser äro underkastade reglering, ej skulle bliva föremål för tillståndsprövning. Någon anledning att på detta sätt begränsa regleringsåtgärdernas omfattning föreligger emellertid icke åtminstone för närvarande.

Då avskiljandet av smärre byggnadsföretag från tillståndsprövning sålunda ej lämpligen kan ske genom uppdragandet av en ekonomisk gräns, måste man vid gränsdragningen låta den för företaget erforderliga arbetskvantiteten eller arbetsstyrkan bliva avgörande. Att före ett företags igångsättande beräkna arbetskvantiteten i dagsverken möter samma svårigheter som att beräkna kostnaden för företagets utförande. Att taga det sammanlagda dagsverksanstalet såsom utgångspunkt för en gränsdragning måste därför, av skäl som nyss anförts mot en ekonomisk gräns, anses mindre lämpligt.

Härefter återstår såsom gränsreglerande faktor endast arbetsstyrkans storlek, vilken är avgörande för arbetsförmedlingstvångets tillämpningsområde i förevarande hänseende. Såsom förut angivits må arbetstagare utan medgivande nyanställas, såvida arbetsgivarens *hela* i byggnads- och anläggningsarbete använda arbetsstyrka därigenom icke kommer att överstiga 3 man. Härigenom faller utom regleringen företag, som bedrivs av enskilda personer eller mycket små firmor med en arbetsstyrka av högst 3 man, men däremot icke företag, som bedrivs av medelstora och större firmor, även

om arbetsstyrkan vid det särskilda företaget ej uppgår till mer än 3 man. Även denna gränsdragning måste medföra godtyckliga resultat och är därför ej heller fullt tillfredsställande. Den tanke, som legat bakom denna bestämmelse, är att man från regleringen velat undantaga smärre arbeten, reparationer och liknande, vilka utföras av enskilda företagare själva eller med biträde av en eller ett par man. De flesta arbeten, som på detta sätt komma till utförande, äro nödvändiga underhålls- och reparationsarbeten men givetvis förekomma även såväl mindre nybyggnadsarbeten som mindre angelägna arbeten. Någon större inverkan på arbetsmarknaden torde dessa arbeten normalt icke hava. Emellertid lär under senaste tiden byggnadsarbetare i en ej obetydlig utsträckning hava bildat arbetslag om tre man för att utföra lämpliga byggnadsarbeten. Härigenom får det medgivna undantaget en utvidgad, icke avsedd räckvidd och blir av större betydelse för arbetsmarknaden. Vidare har undantagsbestämmelsen medfört, att byggmästare och andra företagare i byggnads- och anläggningsbranschen, vilka tidigare sysselsatt omkring 4—10 man huvudsakligen vid smärre företag med några man vid varje företag, ej vidare anlitas för sådana företag. Det är fullt naturligt att den som vill hava ett mindre arbete utfört hellre vänder sig till en mindre firma, som kan utföra arbetet utan en föregående, mer eller mindre tidsödande och kanske till resultatet oviss angelägenhetsprövning. Av det anförda framgår, att ej heller den nuvarande gränsdragningen fungerar tillfredsställande. Med ledning av de vunna erfarenheterna torde det emellertid vara möjligt att genom någon jämkning av nuvarande bestämmelser åstadkomma en mera ändamålsenlig och enhetlig gränsdragning. Det kan måhända vara lämpligt att medgiva något större företagare rätt att utan tillståndsprövning utföra företag, som kräva en arbetsstyrka av högst 3 man och kunna slutföras inom en relativt kort tid. Därest det under arbetets gång visar sig omöjligt att slutföra ett företag med den utan tillståndsprövning högsta tillåtna arbetsstyrkan eller inom den utan sådan prövning medgivna längsta arbetstiden, måste tillstånd till företaget sökas i vanlig ordning. Gränsdragningen synes böra bli föremål för närmare övervägande.

Söderlund har vidare föreslagit, att reparations- och underhållsarbeten åtminstone till en början skulle läggas utanför tillståndstvånget, men samtidigt framhållit, att den gällande arbetsmarknadsregleringen i viss mån kunde bibehållas beträffande dessa arbeten. Såsom jag tidigare anført, anser jag det under nu rådande förhållanden vara av stor vikt att byggnadsverksamheten i erforderlig utsträckning är underkastad tillståndsprövning. Jag kan därför ej ansluta mig till Söderlunds uppfattning att nu lämna dessa arbeten utanför. En kontroll, som sträcker sig till reparationer och underhåll, torde för övrigt ej bli alltför mycket besvärande för företagen eller för betungande för kontrollorganet. I detta sammanhang må framhållas, att reparations- och underhållsarbeten omfattas av nuvarande regleringsåtgärder i den mån de ej utföras av fast anställda arbetare. Det kan ej anses lämpligt i nuvarande läge, att större industriföretag och kommuner, som hava ekonomiska möjligheter att för byggnads- och anläggningsarbeten hålla sig med en fast

arbetarstam, på grund härav skola äga möjlighet att utan andra begränsningar än dem, som arbetsstyrkans storlek och tillgången på byggnadsmaterial medföra, verkställa reparations- och underhållsarbeten. Det är vidare svårt att göra en tillfredsställande gränsdragning mellan reparations- och underhållsarbeten, å ena, samt en hel del andra arbeten, å andra sidan. Slutligen förekomma reparations- och underhållsarbeten i så betydande omfattning, att deras undantagande från tillståndsprovning skulle innebära en väsentlig inskränkning i regleringsmöjligheterna, varjämte en del av dessa arbeten säkerligen utan större svårigheter kunna anstå till dess mera normala förhållanden inträtt. I fråga om tillståndsprovningens verkställande synes det lämpligt att företagen och kommunerna i förväg för längre eller kortare tider upprätta planer på tillämnade arbeten — såväl nya arbeten som underhålls- och reparationsarbeten — för provning i ett sammanhang. Ett sådant förfaringsätt förekommer för närvarande beträffande en hel del företag, som icke hava ett tillräckligt antal fast anställda arbetare, och synes varken bereda företagen eller de provande myndigheterna några särskilda svårigheter. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag ej skäl föreligga att från tillståndsprovning undantaga reparations- och underhållsarbeten. Ej heller anser jag nödvändigt eller lämpligt att utan tillståndsprovning medgiva utförande av reparations- och underhållsarbeten med fast anställda arbetare intill ett visst årligt belopp. Detta skulle med all säkerhet medföra, att det belopp, som utan tillståndsprovning finge användas för underhålls- och reparationsarbeten, i stor utsträckning komme att disponeras för mindre angelägna arbeten, vilka företagaren önskade utföra utan angelägenhetsprovning, samt att tillstånd komme att begäras för samtliga mera angelägna arbeten.»

Beträffande spørsmålet, huruvida nuvarande arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser böra bibehållas vid sidan av tillståndslagstiftningen, har departementschefen andragit:

»Tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hava satts i tillämpning huvudsakligen i syfte att hindra en övergång av arbetskraft från jordbruk och skogsbruk till byggnadsverksamhet samt för att främja en i nuvarande läge önskvärd överflyttning av arbetskraft i motsatt riktning d. v. s. till jordbruk och skogsbruk, särskilt skogsavverkning. Vidare avses beträffande byggnadsverksamheten att i första hand tillgodose behovet av arbetskraft för angelägna företag. Företrädesrätt till arbetskraft gäller sålunda *dels* för jordbruk och skogsbruk framför byggnadsverksamhet *samt dels* för angelägna byggnads- och anläggningsarbeten framför övriga sådana arbeten. Företrädesrätten innebär, att, så länge behov av arbetskraft av viss omfattning inom företrädesberättigat område kvarstår ofyllt, manlig arbetssökande, som äger fysiska förutsättningar för detta arbete, icke må taga anställning inom de områden, framför vilka företrädet gäller. En nödvändig förutsättning för genomförande av företrädesbestämmelser är,

att nya avtal om arbetsanställning icke må slutas utan att man kan kontrollera, att anställningen icke strider mot företrädesbestämmelserna. Denna kontroll sker enligt tjänstepliktslagen genom arbetsförmedlingstvång, vilket innebär förbud för arbetsgivare att anställa arbetstagare annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller med dess medgivande. Manlig arbetstagare, som äger fysiska förutsättningar för företrädesberättigat arbete, må icke av arbetsförmedlingsanstalt anvisas eller medgivas taga anställning inom de områden, framför vilka företrädet gäller, så länge behov av arbetskraft av viss omfattning inom företrädesberättigat område kvarstår ofyllt.

Arbetsförmedlingstvånget riktar sig formellt mot arbetsgivaren men utgör självfallet också ett ingrepp mot arbetstagaren. Visserligen är arbetstagaren icke skyldig att vända sig till arbetsförmedlingen för att erhålla anställning vid ett byggnadsarbete, ty han kan liksom tidigare söka anställning hos vilken arbetsgivare som helst, men arbetsförmedlingen skall pröva, att hinder för hans anställande icke möter med hänsyn till bestämmelserna om företrädesrätt. Är arbetstagaren en byggnadsarbetare under 50 år och har det företag, vid vilket han söker anställning, förklarats företrädesberättigat såsom A 1-företag, skall medgivande till den sökta anställningen regelmässigt lämnas, såvida icke behovet av arbetskraft under 50 år med hänsyn till meddelade bestämmelser om arbetsstyrkans sammansättning är fyllt. Om arbetstagaren däremot är jordbruksarbetare, skogsarbetare eller på landsbygden bosatt diversearbetare, må sådant medgivande ej lämnas. Ej heller må medgivande till anställning lämnas, om företaget förklarats företrädesberättigat som A 2-företag, vid vilka i regel endast arbetstagare över 50 år må anställas, eller om företaget icke är företrädesberättigat. Arbetsförmedlingstvånget som sådant innebär alltså icke någon inskränkning i en arbetstagares rätt att fritt söka anställning vid byggnadsarbete, utan det är bestämmelserna om företrädesrätt, som medföra att han utestänges från vissa byggnadsföretag. Det missnöje, som från arbetarhåll framträtt mot arbetsförmedlingstvånget, borde därför i själva verket huvudsakligen rikta sig mot företrädesbestämmelserna. Det är dessa och ej arbetsförmedlingstvånget, som åstadkomma en minskning av antalet arbetstillfällen. Missnöjet med arbetsförmedlingstvånget bottnar väl framför allt däri, att byggnadsarbetarna sedan gammalt varit vana att utan något ingrepp från myndigheternas sida sköta sina anställningsförhållanden. Varje kontroll, av vad slag den vara må, kännes därför såsom ett obehörigt ingrepp i arbetstagarens fria rättigheter. Det har emellertid gjorts gällande, att arbetsförmedlingstvånget även inneburit vissa fördelar för byggnadsarbetarna. Bland annat har framhållits, att det samma borde ha försvärat tillströmningen till byggnadsfacket av jordbruks- och skogsarbetare. Härigenom skulle byggnadsarbetarna hava erhållit tillgång till arbetstillfällen, om vilka de eljest hade måst konkurrera med jordbruks- och skogsarbetarna.

Härefter övergår jag till att behandla frågan, huru bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hittills fyllt avsedda uppgifter.

Därvid må till en början konstateras, att någon mera avsevärd överflyttning av byggnadsarbetare till skogsavverkning icke ägt rum. Under de tider, då sysselsättningen inom byggnadsverksamheten varit mindre god, d. v. s. under de senast förflutna vintermånaderna, hava visserligen ett relativt stort antal byggnadsarbetare varit sysselsatta med skogsavverkning, men denna sysselsättning har så gott som uteslutande varit av kortvarig karaktär. I viss mån hava väl företrädesbestämmelserna medfört, att äldre arbetskraft i förhållandevis större utsträckning än tidigare erhållit anställning vid byggnadsarbeten men den yngre arbetskraft, som på grund härav eller av annan anledning ej kunnat erhålla sysselsättning i byggnadsarbete, har ej annat än i undantagsfall övergått till företrädesberättigade näringar.

Vid diskussionen om arbetsförmedlingstvängets för- och nackdelar må erinras om att kontrollen över anställningsförhållandena inom byggnadsverksamheten genom detsamma kan göras särskilt effektiv därigenom att kontrollåtgärder vidtagas, innan en anställning vid ett företag äger rum. Det är givetvis lättare att konstatera om erforderliga förutsättningar för tillstånd till en anställning föreligga än att under arbetets gång kontrollera, huruvida meddelade föreskrifter om arbetsstyrkans storlek och ålderssammansättning blivit följda. Genom arbetsförmedlingstvängets erhålla vidare arbetsförmedlingsorganen en kontakt med arbetsmarknaden, som i nuvarande läge måste anses vara av betydande värde.

Efter denna redogörelse för bestämmelserna om arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt vill jag till diskussion upptaga frågan, huruvida dessa bestämmelser böra bibehållas vid sidan av en tillståndslagstiftning och som komplettering till densamma.

Genom den föreslagna tillståndslagstiftningen avses, såsom jag tidigare anför, bland annat att åstadkomma den begränsning av byggnadsverksamhetens omfattning, som vid varje tidpunkt kan anses oundgängligen erforderlig. Därvid måste självfallet hänsyn tagas till tillgången på arbetskraft inom alla för samhället nödvändiga arbetsområden. I den mån brist på arbetskraft råder inom ett eller flera sådana arbetsområden, måste regleringen hava till syfte att främja en överflyttning av den genom regleringen frigjorda arbetskraften till dessa arbetsområden samt att förhindra avgång av arbetskraft därifrån till mindre angelägna arbetsområden. I nuvarande läge innebär detta, att skogs- och jordbruksarbetare ej böra tillåtas övergå till byggnadsarbete. Skulle förhållandena framtvinga en sådan begränsning av byggnadsverksamheten, att arbetskraft därigenom frigöres, borde man vidare eftersträva, att denna arbetskraft överflyttas till de bristområden, där bristen vore av särskilt allvarlig karaktär. Då dessa områden äro jordbruket och skogsbruket, bör friställningen av arbetskraft avse yngre arbetare, vilka kunna sysselsättas i skogen och vid jordbruket. Härav följer, att man även i fortsättningen har behov av föreskrifter om viss ålderssammansättning för arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena. Vidare är det nödvändigt att åstadkomma effektiva åtgärder för kontroll av bestämmelsernas efterlevnad.

Av den förut lämnade redogörelsen för bestämmelserna om arbetsförmed-

lingstväng och företrädesrätt framgår, att dessa bestämmelser mycket väl kunna bibehållas vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen samt att de äro ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen. Härvid må särskilt framhållas, att genom bestämmelsernas bibehållande en effektiv kontroll av lagstiftningens efterlevnad genom arbetsförmedlingsorganen och till deras förfogande ställda kontrollanter erhålles.

Emellertid hava såväl från arbetsgivar- som från arbetarhåll framställts krav på borttagande av arbetsförmedlingstväng. Det är givet, att de restriktioner ifråga om arbetskraftens användning i byggnadsarbete, som man anser erforderliga, lika väl kunna genomföras i samband med tillståndsgivningen såsom villkor för byggnadstillstånd som genom arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt. Det möter sålunda ej något hinder att i tillståndet meddela förbud mot användning av skogs- och jordbruksarbetare eller att lämna föreskrifter om viss ålderssammansättning av arbetsstyrkan, om viss tid för arbetets bedrivande o. s. v. Härav följer, att det icke kan anses nödvändigt att formellt bibehålla vare sig bestämmelserna om arbetsförmedlingstväng eller om företrädesrätt. Dock synes det ofrånkomligt, att tillsynsmyndigheten äger möjlighet att kontrollera, att de villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd, efterföljas.

Att uppbygga en särskild kontrollantkår, som under den nya tillsynsmyndigheten skulle utöva denna kontroll, förefaller icke ändamålsenligt. Däremot torde inga hinder i och för sig kunna resas mot att man uppdrager åt arbetsförmedlingsorganen att utöva den erforderliga kontrollen över tillståndslagstiftningens efterlevnad även om arbetsförmedlingstväng formellt upphäves. Det torde vidare böra undersökas, huruvida icke genom överenskommelser med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten garantier kunna erhållas för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och ålderssammansättning m. m. efterföljas. Underhandlingar härom äro avsedda att upptagas inom närmaste tiden. Måhända kunna även andra möjligheter till lösning av den föreliggande frågan erbjuda sig. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag mig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till frågan om bibehållande av arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt.»

Vad angår frågan om tillståndsprövningens organisation har departementschefen anfört:

»Såväl direktören Söderlund som åtskilliga av de hörda myndigheterna hava uttalat starka betänkligheter mot att tillskapa ett nytt krisorgan, då en sådan anordning skulle föra med sig olägenheter, arbete och kostnader såväl för näringslivet som för det allmänna. Jag delar dessa betänkligheter samt anser det möjligt att för prövning av ärenden angående byggnadstillstånd åtminstone tillsvidare i huvudsak tillämpa den ordning, som nu gäller för prövning av ärenden angående företrädesrätt till arbetskraft. Detta förutsätter dock att kontroll över sysselsättningen inom byggnadsverksamheten utövas av den offentliga arbetsförmedlingen. Den nuvarande anordningen med en upp-

delning av ärendena mellan Kungl. Maj:t och arbetsmarknadskommissionen har i stort sett fungerat väl. På grund av det goda samarbete, som etablerats mellan byggnadsberedningen och arbetsmarknadskommissionen, har icke uppkommit någon olägenhet av beslutanderättens uppdelning. Ärenden av större principiell vikt hava alltid av kommissionen överlämnats till byggnadsberedningen för avgörande. En styrka i den nuvarande organisationen är att en ledamot av statsrådet såsom ordförande i byggnadsberedningen på nära håll kan följa utvecklingen på byggnadsmarknaden och giva statsrådets övriga ledamöter informationer härom. Vidare äger arbetsmarknadskommissionen genom sina lokalorgan, länsarbetsnämnderna, kännedom om läget på arbetsmarknaden på alla orter inom landet. Den av Söderlund ifrågasatta byggkontrollnämnden saknar däremot direkt kontakt såväl med regeringen som med lokalorgan, vilket måste anses vara betydelsefulla organisatoriska svagheter. Dessutom medför byggkontrollnämndens inrättande betydligt större kostnader för det allmänna än den nuvarande organisationen.

Den mest påfallande bristen i det nuvarande systemet är, att industrikommissionen ej har något direkt inflytande på avgörandet av de ärenden som handläggas av arbetsmarknadskommissionen. Denna brist torde lättast kunna avhjälpas därigenom att en representant för industrikommissionen deltar i arbetsmarknadskommissionen vid prövning av ärenden angående byggnadstillstånd. Därjämte bör samarbetet mellan byggnadsberedningen och industrikommissionen effektiviseras. Besked om materialtilldelning bör efter tillståndslagstiftningens genomförande meddelas av industrikommissionen först efter det byggnadstillstånd beviljats. Med dessa förbättringar av den nuvarande organisationen torde det vara möjligt att åstadkomma en ändamålsenlig och allsidig prövning av ärenden angående byggnadstillstånd. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag, att nuvarande organisation med i det föregående omnämnda förbättringar åtminstone tills vidare bör kunna bibehållas. Därest kontrollen över tillståndslagstiftningens tillämpning ej skall utövas av arbetsförmedlingsorganen bortfalla de skäl, som förut anförts för arbetsmarknadskommissionen såsom tillsynsmyndighet. Skulle så bliva fallet måste organisationsfrågan upptagas från andra än här förut angivna utgångspunkter. Därvid bör självfallet den av Söderlund ifrågasatta byggkontrollnämnden närmare övervägas. På grund härav bör lagen om tillståndstvång vara utformad på sådant sätt att man utan någon ändring av densamma kan tillskapa en särskild myndighet för tillsyn av lagens tillämpning m. m. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom att Konungen i lagen erhåller bemyndigande att utse tillsynsmyndighet. Därest det vid tillämpning av lagen om tillståndstvång skulle visa sig erforderligt att ytterligare förstärka den nuvarande organisationen, ämnar jag upptaga organisationsfrågan till förnyad behandling.»

Rörande behovet av övergångsbestämmelser till den föreslagna lagstiftningen har departementschefen yttrat:

»Under nu rådande förhållanden i fråga om tillgången på arbetskraft och

material torde det vara nödvändigt att låta det nya regleringssystemet träda i tillämpning så snart som möjligt. Särskilt är detta önskvärt beträffande vissa av de byggnadsarbeten, som nu äro undantagna från reglering men som komma att omfattas av de nya regleringsåtgärderna. De arbeten av denna kategori, som planlagts men ej hunnit påbörjas före den nya regleringens ikraftträdande, böra utan vidare falla under lagens tillämpning. Beträffande åter de arbeten, som utan hinder av gällande regleringsbestämmelser påbörjats då den nya regleringen träder i kraft, torde det vara nödvändigt att låta dessa arbeten fortgå åtminstone någon tid efter regleringens ikraftträdande till dess att prövning av deras angelägenhetsgrad hunnit verkställas. Vid denna prövning bör självfallet beaktas, att vederbörande företagare satt i gång ett lovligt företag och därför måste anses hava ett berättigat intresse att slutföra företaget eller åtminstone fortsätta dess bedrivande så långt, att de nedlagda kostnaderna icke onödigtvis äventyras. Detta måste emellertid vägas mot samhällets intresse att under nu rådande förhållanden förhindra utförandet av mindre angelägna arbeten. På grund härav anser jag, att företag av ifrågavarande slag efter lagens ikraftträdande skola få fortgå i samma utsträckning som dessförinnan intill dess tillståndsprövning verkställts av Kungl. Maj:t eller tillsynsmyndigheten. Vid denna tillståndsprövning kan ett beaktande av företagarens intresse leda till att företaget får utan dröjsmål slutföras även om företaget under rådande förhållanden måste anses mindre angeläget. I andra fall däremot torde företaget utan olägenhet kunna avbrytas eller inskränkas eller i vart fall inskränkande föreskrifter meddelas i fråga om användning av material eller arbetskraft för arbetets fortsatta bedrivande. För att möjliggöra den prövning, som sålunda bör ske, bör därför företagaren åläggas skyldighet att inom en viss kortare tid, förslagsvis 15 dagar efter lagens ikraftträdande, ingiva ansökan om företagets fortsatta bedrivande.

Vad härefter angår de företag, som efter särskild ansökan underkastats angelägenhetsprövning enligt gällande bestämmelser och därvid förklarats företrädesberättigade, torde det ej föreligga någon anledning att verkställa omprövning av företagens angelägenhetsgrad. En sådan omprövning komme nämligen med all säkerhet utom i något enstaka undantagsfall att giva samma resultat som den tidigare prövningen. Det måste därför anses onödigt att underkasta en företagare de besvär och olägenheter, som äro förenade med en omprövning. Om företaget ej är påbörjat vid den nya regleringens ikraftträdande, kan det visserligen vara möjligt att förhållandena ändrats efter det beslut om företrädesrätt meddelats, men jag finner ej detta utgöra tillräckligt skäl för en omprövning.

Om en omprövning sålunda ej kan anses erforderlig beträffande de företag, som efter särskild ansökan förklarats företrädesberättigade, är förhållandet något annorlunda beträffande de automatiskt företrädesberättigade företagen. Dessa företag måste visserligen anses vara angelägna, men därför är det ej säkert att de behöva komma till utförande utan dröjsmål. Ej heller är det säkert att dessa företag behöva all den arbetskraft eller arbetskraft av det

slag som företagaren anser. En särskild prövning av företagens angelägenhetsgrad och tiden för deras utförande samt behov av arbetskraft måste därför anses påkallad. Beträffande de företag, som äro påbörjade, då regleringen träder i tillämpning, torde prövningen allenast böra avse fastställande av villkor för företagens fortsatta bedrivande.»

Beträffande specialmotiveringen till den föreslagna lagen får utskottet hänvisa till sid. 49—54 och 58—60 i propositionen.

Sedan *lagrådet* hemställt om vissa ändringar av väsentligen formell natur i det till *lagrådet* remitterade förslaget, har detta ändrats i enlighet med *lagrådets* förslag.

Byggnadsverksamheten har under de senaste åren tilltagit i en omfattning, som gjort det nödvändigt att med hänsyn till bristen på arbetskraft, råvaruknappheten och det penningpolitiska läget underkasta densamma vissa begränsningar. Den mest ingripande regleringen sker för närvarande genom de med stöd av tjänstepliktslagen genomförda bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt till arbetskraft. Byggnadsverksamhetens omfattning regleras även i viss utsträckning genom råvaruransonering. Vid sidan av dessa regleringar utövar staten en vidsträckt kontroll över den byggnadsverksamhet, som är beroende av statens finansiella medverkan i form av bidrag, lån eller lånemedgivande.

Utskottet.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen äro de nuvarande regleringsåtgärderna ej fullständiga. Vad särskilt angår arbetsmarknadsregleringen är att märka, att arbetsförmedlingstvånget för sin tillämpning förutsätter nyanställning av arbetskraft. Därigenom falla alla företag, som bedrivs med fast anställda arbetare, utanför regleringen. Bland dessa företag framträda särskilt kommunala arbeten, som utföras av fast anställd personal, i den mån upplåning ej erfordras för arbetets bedrivande, och arbeten inom större industriföretag, som ha egna byggnadsavdelningar, i den mån arbetena kunna utföras utan anställning av annan arbetskraft. En annan brist i arbetsmarknadsregleringen är att de nuvarande bestämmelserna ej alltid lämna möjlighet att stoppa ett företag, som påbörjats i strid mot bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång.

Regleringen av byggnadsverksamheten genom arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt till arbetskraft tar i princip endast sikte på tillgången och efterfrågan på arbetskraft. Vid sådan reglering beträffande enskilda företag borde därför beaktas allenast arbetsmarknadsskäl och hänsyn ej tagas till tillgången på material eller allmänna ekonomiska synpunkter. Bristerna i regleringssystemet hava emellertid medfört, att även dessa faktorer i viss utsträckning måst beaktas vid tillämpningen av bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt. Det kan, såsom departementschefen anfört, ej vara riktigt eller lämpligt att under åberopande av arbetsmarknadsskäl förhindra igångsättandet av ett företag inom en ort, där tillgång på arbetskraft råder.

Bristerna i det nuvarande regleringssystemet framtråda än mera mot bakgrunden av de tendenser till ökad omfattning av byggnadsverksamheten, som gjort sig gällande, och ovissheten om det framtida materialförsörjningsläget. Dessa omständigheter och det allmänna ekonomiska läget torde sannolikt göra det nödvändigt att tillämpa en större återhållsamhet än tidigare vid regleringen av byggnadsverksamheten.

Genom förevarande proposition har framlagts förslag om en allsidig reglering av byggnadsverksamheten. Regleringen är i princip fullständig, men det är icke meningen, att den i praktiken skall bliva mera omfattande än som vid varje tidpunkt kan anses oundgängligen nödvändigt. Det skall enligt förslaget ankomma på Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t förordnad myndighet att efter regleringsbehovet bestämma undantagens omfattning. Under alla omständigheter avses de allra minsta företagen skola av praktiska skäl uteslutas från tillståndsprövningen. Regleringen skall i övrigt kunna anpassas efter växlingarna i fråga om tillgången på arbetskraft och material samt förändringarna i det penningpolitiska läget.

Beträffande valet mellan en effektivisering av det nuvarande regleringssystemet och en tillståndslagstiftning som den föreslagna delar utskottet departementschefens mening, att tillståndslagstiftningen är att föredraga. Genom en sådan vinnes större klarhet och reda i fråga om de reglerande organens befogenheter samt bättre kontrollmöjligheter över företagen. Att vid regleringen av byggnadsverksamheten göra speciella eftergifter beträffande regleringens tillämplighet på industriföretag kan ej vara tillrådligt under nuvarande förhållanden. Även industriens byggnadsföretag måste ur angelägenhetssynpunkt prövas av ett organ, som har överblick över byggnadsverksamheten i dess helhet. Den centraliserade kontrollen torde skapa förbättrade möjligheter till en rättvis fördelning av arbetskraften, varigenom sådana byggnadsföretag som bostadsbyggen i orter med stor bostadsbrist och angelägna sjukhusbyggen ej behöva fördröjas. Mot det föreslagna regleringssystemets tänjbarhet finner utskottet intet att erinra. Den torde vara nödvändig för att möjliggöra anpassning efter det från tid till annan växlande regleringsbehovet. Utskottet anser sig därför kunna i princip giva det i propositionen framlagda förslaget sin anslutning och avstyrker alltså det motionsvis framförda yrkandet om avslag å propositionen.

Beträffande området för den praktiska tillämpningen av tillståndstvånget anser utskottet i likhet med departementschefen, att smärre företag böra undantagas från regleringen. I fråga om gränsdragningen mellan stora och små företag är utskottet såtillvida ense med departementschefen, att arbetsstyrkans storlek i främsta rummet bör vara avgörande. Departementschefen har såsom norm för små företag i förevarande hänseende uppställt företag med en högsta arbetsstyrka av tre man men antytt, att denna regel borde kunna underkastas vissa jämkningar. Gränsdragningen borde enligt departementschefen bli föremål för närmare överväganden. Inom utskottet har påtalats, att den nuvarande för arbetsförmedlingstvångets tillämpningsområde gällande tremansregeln på sina håll lett till att förhållandevis onödiga ombygg-

nadsarbeten av t. ex. butiker kommit till utförande, medan bostadsbyggen i samma ort ej kunnat erhålla arbetskraft. I fråga om dylika ombyggnadsarbeten bör enligt utskottets åsikt regeln om frihet från tillståndstvång tillämpas i möjligaste mån restriktivt. Å andra sidan synes ett sådant företag som uppsättande av ett färdigt mindre trähus ej böra underkastas regleringen, även om för arbetets utförande skulle krävas flera än tre man. Det mesta arbetet på ett sådant trähus utföres ju på fabrik, och uppsättningen av detsamma tar endast kort tid i anspråk. Det kan ifrågasättas, huruvida icke med hänsyn till nu anförda och likartade exempel normen om arbetsstyrkans storlek såsom avgörande för gränsdragningen mellan företag med avseende å tillståndstvång bör kompletteras med bestämmelser, som hänföras till arbetets beskaffenhet. Denna fråga synes böra göras till föremål för närmare övertägande i samband med utarbetandet av tillämpningsföreskrifter till lagen.

På de av departementschefen anförda skälen anser jämväl utskottet, att reparations- och underhållsarbeten i allmänhet böra vara underkastade reglering. Utskottet kan alltså ej heller på denna punkt tillstyrka bifall till motionen. Undantag bör dock naturligtvis göras beträffande dylikt arbete, som är att anse såsom mindre i den mening ovan antytts och utföres av personal, som icke är fast anställd hos den för vars räkning arbetet sker. Men fråga är, om icke friheten från tillståndstvång bör utsträckas något längre. Enligt utskottets mening bör tillståndstvånget av praktiska skäl ej omfatta löpande underhållsarbeten och smärre reparationsarbeten, som bedrivs med inom ett företag fast anställda arbetare.

Vad beträffar frågan om bibehållande av nuvarande arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen torde det med hänsyn till bristen på arbetskraft vara nödvändigt att bibehålla bestämmelser avsedda att tillgodose angelägna företags behov av arbetskraft. Sålunda har man även i fortsättningen behov av föreskrifter om sammansättningen av arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena med hänsyn till arbetarnas ålder och tidigare sysselsättning. Kontrollen över efterlevnaden av sådana föreskrifter torde kunna göras mera effektiv, om den insättes, innan en anställning vid ett företag äger rum, än om den vidtages under arbetets gång. Möjlighet till sådan förhandskontroll föreligger genom arbetsförmedlingstvånget. Bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och sådana föreskrifter som ovan nämnts äro därför ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen om tillståndstvång. Emellertid hava, såsom departementschefen anför, från såväl arbetsgivar- som arbetarhåll framställts krav på borttagande av arbetsförmedlingstvånget. Det är enligt departementschefen givet, att de restriktioner i fråga om arbetskraftens användning i byggnadsarbete, som man anser erforderliga, lika väl kunna genomföras i samband med tillståndsgivningen såsom villkor för byggnadstillstånd som genom arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt. Det kan alltså icke anses nödvändigt att formellt bibehålla vare sig bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång eller om företrädesrätt. En förutsättning för deras slopande synes dock vara

att på annan väg skapas möjlighet att effektivt kontrollera efterlevnaden av villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd. I avvaktan på vidare utredning härom samt på utgången av inledda underhandlingar med arbetsgi- var- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten beträffande möjligheten att genom överenskommelser dem emellan skapa garantier för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och sammansättning m. m. efterföljas, har departementschefen ansett sig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till förevarande fråga. Utskottet vill i anledning härav endast uttala, att det enligt dess mening skulle vara synnerligen eftersträfvans- värt, om kravet på en effektiv kontroll över efterlevnaden av villkoren i byggnadstillstånd kunde tillgodoses utan anlitande av arbetsförmedlingstvång.

Vad departementschefen anfört beträffande organisationen av tillstånds- prövningen och behovet av övergångsföreskrifter till lagstiftningen föranleder ej någon erinran från utskottet.

Vid granskning av de särskilda bestämmelserna i lagförslaget har utskot- tet ej funnit anledning till erinran mot desamma.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; samt

B. att motionen I: 325 ej måtte föranleda till någon riks- dagens åtgärd.

Stockholm den 18 juni 1943.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman*, *Forslund*, *Mannerskantz*, *Hage*, *Strand*, *Hol- stenson*, *Carl Eric Ericsson* och *Holmbäck*;

från andra kammaren: herr *Olovson* i Västerås, fröken *Andersson*, herrar *Hallagård*, *Hermansson**, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund*, *Johnsson* i Kastanjegården och *Andersson* i Eskilstuna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Mannerskantz*, *Holstenson*, *Carl Eric Ericsson*, fröken *Andersson* och herr *Hallagård*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Byggnadsverksamheten har under de senaste åren — — — (lika med utskottet) — — — som bedrivs med inom ett företag fast anställda arbetare.

Vad beträffar frågan om bibehållande av nuvarande arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen torde det med hänsyn till bristen på arbetskraft vara nödvändigt att bibehålla bestämmelser avsedda att tillgodose angelägna företags behov av arbetskraft. Sålunda har man även i fortsättningen behov av föreskrifter om sammansättningen av arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena med hänsyn till arbetarnas ålder och tidigare sysselsättning. Kontrollen över efterlevnaden av sådana föreskrifter torde kunna göras mera effektiv, om den insättes, innan en anställning vid ett företag äger rum, än om den vidtages under arbetets gång. Möjlighet till sådan förhandskontroll föreligger genom arbetsförmedlingstvånget. Bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och sådana föreskrifter som ovan nämnts äro därför ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen om tillståndstvång. En förutsättning för deras slopande synes vara att på annan väg skapas möjlighet att effektivt kontrollera efterlevnaden av villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd. I avvaktan på vidare utredning härom samt på utgången av inledda underhandlingar med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten beträffande möjligheten att genom överenskommelser dem emellan skapa garantier för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och sammansättning m. m. efterföljas, har departementschefen ansett sig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till förevarande fråga. Vid bedömandet härav måste även hänsyn tagas till arbetsbehovet icke blott inom byggnadsbranschen utan även inom alla för landet vitala arbetsområden. Enär man i nuvarande läge icke kan betrakta byggnadsbranschen såsom isolerad från annat arbetsliv i landet, och då en mycket stor del av byggnadsverksamheten kan beräknas icke bliva berörd av pågående förhandlingar, bör man nu icke avsäga sig olika möjligheter för arbetskraftens inplacering, där den bäst behöves.

Detta gäller såväl för att förhindra att arbetare tagas bort från t. ex. jordeller skogsbruket till byggnadsarbete som vid behov av att tillföra dessa eller andra arbetsområden oundgängligen behövlig arbetskraft.

Vad departementschefen — — — (lika med utskottet) — — — anledning till erinran.

Under återopande av vad i det föregående anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; samt

B. att motionen I: 325 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan anförde.